

Društvene i humanističke nauke

dr sc Safet Sarić
Nastavnički fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru

UDK 808.5

81'27

Jezik i kultura govora

Sažetak

Terminološki izraz „kultura izražavanja“ tradicionalno i praktično pripada segmentu edukacijskog procesa vezanog za izučavanje jezika i književnosti u osnovnom i srednjoškolskom obrazovanju i daje mu se vrlo značajno mjesto, pogotovo u osnovnoj školi. Međutim, taj pojam posebno je vezan i za opću, civilizacijsku tekovinu čovječanstva, jer pripada kontekstu pojma „kultura“. Ali, valja napomenuti da se, paralelno s izrazom „kultura izražavanja“, upotrebljava i „kultura govora“, što, svakako, ne treba poistovjećivati, iako se na prvi mah ne čini bitnija razlika u značenju. A riječ je, naprosto, o razlici u značenju termina „izražavanje“ i „govor“, pa, prema tome, moramo biti svjesni i razlike u značenjima „kulture“ jednog i drugog. Uostalom, sam pojam „kultura“, valja to naglasiti, primjereniji je uz pojam „govor“, nego uz usko shvaćen pojam „izražavanje“. Riječ je o tome da se kultura za povijest i tradiciju ljudskog govora (kao realizacije jezika u životnoj praksi) i te kako podrazumijeva i kao jedan od segmentarnih i osnovnih postulata kulture uopće, kao elementarna zakonitost civilizacijskog, prema tome i kulturološkog procesa mentalnog razvoja čovječanstva. Govor je, možemo kazati, suštinska paradigma čovjeka kao razumnog, misaonog i emotivnog bića. On je čovjeka i promovirao kao takvo biće, održao ga i odvojio od svih drugih životinja. Jednostavno kazano, govor je star koliko i čovjek. Čovjek je čovjekom postao onog

trenutka kad je "progovorio"; odnosno, kad je "progovorio" – postao je čovjekom! Mi ćemo, ovom prilikom, razmatrati „kulturu govora“ u jednom dosta aktuelnom, značajnom i neuralgičnom segmentu, a to je sve napadnija, bezočnija i beskrupuloznija upotreba lasciviteta, psovke, prostakluka, opscenosti, skarednosti, odnosno jezičnih vulgarizama, kako u običnom, „privatnom“, govoru (čak i u tzv. „intelektualnim krugovima“) – tako, i svakim danom, sve očiglednije, i na „javnoj sceni“, izrazito u javnim medijima – na televiziji i radiju, u štampi još i više.

Ključni pojmovi: kultura govora, vještina izražavanja, integrirani sistem znakova, kod, moć iskazivanja, „produit social“, jezična norma i(li) standard, morfem, slang, argot, lascivitet, skarednost, jezični purizam, opscenost, vulgarizam, leksika

Normativni, standardizirani jezik

Aristotel je smatrao da je čovjek "politička životinja", prema tome društveno biće koje je takvo postalo jezikom i upravo je jezik najočiglednija premisa njegove društvenosti. U tom pogledu, bez obzira što se govorni jezik smatra *prirodnim*, treba ga ujedno smatrati i *društvenim*. Ali, bez obzira na to, on ničijom (pa ni "društvenom") voljom ne može biti ukinut (osim ako nije "tuđi" – ako nije silom nametnut), čak ni onda kad bi svi njegovi govornici nekim čudom potpuno nestali, ili izumrli. Svi pisani izvori (književni, naučni, publicistički, itd), sva djela stvorena jednim jezikom predstavljaju kulturnu baštinu čovječanstva, pa se može reći, gledano s toga aspekta, da je u globalnom smislu jezik "stariji", a u izvjesnom smislu i "važniji" od njegovih govornika. Drugim riječima, ako bi jedan narod koji govori stanovitim jezikom kojim slučajem i izumro, njegov jezik bi, vjerovatno, "preživio" tu kataklizmu, jer je govor samo jedan vid upotrebe jezika, pa jezik i govor treba kategorično razdvojiti i kao pojmove i kao medije, bez obzira što su usko povezani u jezičnoj praksi.

Jezik se, dakle, u općoj praksi javlja u relativno dvojnomo obliku, bolje reći u dvojnomo ulozi, kao govorna supstanca (oralna kategorija) i kao "uzorak i uzor pohranjen u već ostvarenim tekstovima" (pisana kategorija).

Kvalitativni "uzorak" ostvarenih tekstova na jednom jeziku ujedno je i *kod* toga jezika, ali se, fleksibilnije shvaćeno, može kazati kako je i svaki jezik kod za sebe, koji mogu "dešifrirati" samo njegovi govornici.¹

Jezik je „produit social“ (društveni proizvod), najbitniji dio ukupne komunikativne djelatnosti, jer bi bez njega ta djelatnost bila nemoguća, iako su održive pretpostavke da bi i bez jezika komunikativna djelatnost mogla postojati, naravno, na neki drugi način, kao što se i inače realizira sistemima nekih drugih, a ne jezičnih znakova, ili kao što, uslovno kazano, egzistira u životinjskom svijetu. Činjenica da je jezik najrasprostranjeniji i najadekvatniji sistem komunikacije, on najkonkretnije odvađa čovjeka od ostalih životnih vrsta. Taj status omogućila mu je sposobnost "građenja simbola", a "jezik je osnovna manifestacija te sposobnosti", kako se sredinom XX vijeka izrazila američka estetičarka Susan K. Langer. Tek jezik – u punom i najadekvatnijem obliku – omogućuje čovjeku moć iskazivanja promišljaja i doživljaja stvarnosti. Pošto je društveni proizvod, jezik je ujedno i skup *konvencija* (dogovornih i ugovorenih pravila), jer bi bez njih imao samo virtualno

¹ KOD: (lat. *codex* – voskom premazana drvena ploča na kojoj se nekad pisalo); u jezičkom značenju: zbir lingvističkih pravila kojim se služi svaki govornik kako bi izrazio, oblikovao izraz ili poruku.

Svaka poruka se šalje po nekom određenom kodu. Kod se, također, odnosi na sistem signala (i sistem signalnih odnosa), čime se oblikuje konkretna informacija. On predstavlja sve moguće signale za sporazumijevanje, od kojih je najvažniji govor, ali i druge signale (dimni, svjetlosni /optički/, zvukovi, Morzeova azbuka /akustički/, grafemski /slova - abeceda, azbuka/, predmetni /zastavice, palice/, opipni /dodirni/, itd).

Svojevrsnu kodnu vrijednost (makar i kao pomoćno izražajno sredstvo) čine i mimika, gestikulacija, fiziološke i fizičke reakcije, kao i stavovi kojim se želi izraziti ili pospješiti bilo kakva poruka (namigivanje, osmijeh, pokreti ustima, jezikom, rukom i drugim dijelovima tijela, kao i akustički, fiziološki efekti (značajno kašljanje, kašljanje, zamuckivanje, pauziranje, znakovito otezanje u govoru, neuobičajena visina i jačina tona, itd).

U današnjem svijetu visoke tehnologije i agresivnog razvoja informatičkih znanosti, kodni sistemi čine elementarnu osnovu sveukupnih životnih djelatnosti i potreba savremenog čovjeka.

značenje, samo prividnu funkciju razlomljenu na bezbroj dezintegriranih dijelova koji se više i ne bi mogli nazivati jezikom.

Kad govorimo o jeziku, onda podrazumijevamo konvencionalnu normiranost i propisani standard *integriranog* jezika koji se, popularno, zove „književni jezik“, ali za čiji je naziv adekvatniji termin „normirani“ (normativni), ili „standardni“. Upravo on je skup društvenih konvencija; jedino je on cjelovit i autohton.

Jezik je, kako ističu mnogi lingvisti, organizam za sebe. Također je utvrđeno kako je integriran ne samo za sebe i samo sobom, nego i mnoštvom njegovih govornika. On je "psihička stvarnost i organski supstrat mu je u ljudskom mozgu".²

Čovjeku kao pojedincu, jezik bukvalno nije potreban, ma koliko se to činilo paradoksalnim. Jezik se iskazuje i afirmira samo kao društveni fenomen i tu se zasniva njegova primarna, *dijalogijska* funkcija. Zbog toga i nije čudno što je jedna od najstarijih definicija najupornije branila stav kako je jezik sredstvo komunikacije, što je apsolutno tačno, ali za znanstveno poimanje jezika i sasvim nedostatno, pa i pogrešno. Da je jezik sredstvo komunikacije – to odgovara na hipotetičko pitanje čemu služi, ali nikako i na pitanje šta je on.

Aristotel je u spisima iz *Organona*, ustanovio da su "izgovorene riječi znakovi onoga što trpi duša, a ono što je napisano, znak je onoga što je izgovoreno". Možemo uočiti kako je taj veliki mislilac pod onim što je nazvao *trpljenje duše* – ukazivao na misli i osjećaje. Dakle, on je ljudske riječi tumačio kao znakove misaonih i duševnih stanja, dok je pismo smatrao nekim "pomoćnim" znakom, odnosno "znakom znaka".

² Radoslav Katičić: *Novi jezikoslovni ogledi*. Školska knjiga. Zagreb, II dopunjeno izdanje, 1992; str. 11.

Integrirani sistem znakova

Da je jezik nastao čovjekovim evolucijskim pregnućem u postignuću duhovne razmjene misli i emocija, ne bi se smjelo sumnjati. Jedan od ključnih dokaza je i taj što je u svijetu bilo i postoji gotovo bezbroj različitih jezika, bolje rečeno jezika etničkih skupina (pretežno naroda) koji su nastali kao dugotrajni proces etničke prepoznatljivosti, ali i kao nužnost evolutivne dozrelosti čovjeka kao razumnog bića. Međutim, u isto vrijeme, ni jedan od tih silnih "živih" (ili "mrtvih") jezika nije nastao sam po sebi, pa ni sam za sebe. Svaki se razvio na nekom predlošku, na nekoj životnoj i historijskoj tradiciji, ili iskustvenoj paradigmi, a svi zajedno zasnivaju se na sveopćim zakonitostima onoga što lingvisti, s puno prava, nazivaju "općom lingvistikom", naukom koja proučava zajedničke i istosmjerne karakteristike jezika. U promišljanju lingvističkog termina „jezik“ treba, svakako, istaknuti kako se on ne smije poistovjećivati s terminom „govor“, bez obzira što su jezik i govor usko povezani. Švicarski lingvist Ferdinand de Saussure, na početku XX vijeka, razjasnio je osnovnu razliku između jezika i govora tako što je ustanovio da je jezik objekt lingvistike, dok je govor njezin subjekt. Isti naučnik je u znamenitim izlaganjima svojim studentima iskazao tezu o trojnom jedinstvu jezika, jer je: a) društvena činjenica, b) psihološka kategorija i c) integrirani sistem znakova. A to bi trebalo biti potpuno jasno. Prvo, svaki je jezik, nesporno, nastao kako bi se njime uspostavio proces sporazumijevanja; komunikacijska funkcija je njegova elementarna funkcija, pa je, samim time, ujedno, i društvena, socijalna. U procesu neprekidne komunikacije, čovjek, kao pojedinac, održava i odražava, ujedno i afirmira, svjesno i nesvjesno, svoj identitet, svoju vlastitu, reklo bi se – stvaralačku ulogu u tom procesu. Putem jezika u komunikaciji, on (i kao pošiljalac i kao primalac informacija) izražava, doživljava, prenosi svoje vlastite ideje, poglede na svijet, događaje i osjećaje, pa je zbog toga psihološka, subjektivna funkcija jezika jedan od funkcionalnih činilaca toga trojnog jedinstva. S lingvističkog aspekta, ali i s materijalne, faktičke tačke gledišta, društvena i psihološka funkcija jezika ne bi bile

ostvarljive bez treće sastavnice, a to znači integriranog, jedinstvenog sistema znakova.

Općeupotrebna leksika

Lingvisti uočavaju različite strukture jezika. Tako jedan od vodećih bošnjačkih savremenih lingvista, dr Dževad Jahić, ukazuje na jezičnu unutarnju i vanjsku strukturu.³ Unutarnju strukturu proučava lingvistika (lat. *lingua* – jezik; fr. *linguistique* – analitička nauka o jeziku), ispitujući *odnose* između dijelova jezičnog sistema i uvjetovanost jezičnih jedinica, na osnovu kojih se ustanovljuju zakonomjernosti i uspostavlja standardizacija tzv. književnog jezika. Tako se, s lingvističkog aspekta, jezik objelodanjuje kao svojevrsna "harmonija", zasnovana na skladu, redu i poretku. Jahić kaže: "Tim odnosom bavi se lingvistika kao nauka, posebno gramatičari kao 'jezički zakonodavci', koji utvrđuju i propisuju pravila u jeziku. Oni preciziraju konkretne osobine jezičkog unutarnjeg reda, gramatičkoga kostura, što se propisuje kao norma, zakon kojeg se valja pridržavati u zvaničnoj pisanoj, pa i usmenoj komunikaciji."⁴

Vanjsku strukturu čini širi aspekt proučavanja jezika u historijskim, socijalnim, psihološkim, uopće društvenim okolnostima njegovog nastanka, razvoja i djelovanja, jer je svaki jezik određena društveno-povijesna kategorija kojom se može detektirati tradicija i kultura svakog naroda.

Općeupotrebna leksika se u praktičnoj jezičnoj primjeni manifestira u raznim vidovima, zavisno i od raznih životnih prilika i kategorije njenih korisnika, odnosno govornika konkretnog jezika: od socijalnog, psihološkog, civilizacijskog, ili ideološkog – do obrazovnog, mentalnog, spolnog, ili uzrasnog statusa. Iako globalno poistovjećujemo govornike i korisnike jednog jezika, to ne znači da ga svi njegovi

³ Dževad Jahić: *Školski rječnik bosanskog jezika*, Biblioteka *Linguos*, Sarajevo, 1999; str. 8.

⁴ Isto, str. 8.

konzumenti jednako i apsolutno "ravnopravno" koriste. Naprotiv! Svi i svakad ne upotrebljavaju maternji jezik na isti način. Ne postoje dvije osobe koje će ga potpuno identično koristiti, pa makar bile i najbliži srodnici. U tom pogledu, niko ne govori "istim" jezikom, nego je *isti* jezik samo kolektivni predložak za njegovu individualnu upotrebu. Jednostavnije kazano, pojedinac koristi onaj oblik zajedničkog jezičnog sistema koji je uvijek i isključivo samo njegov "sistem" (kao što je i otisak njegovog palca samo njegov), bez obzira na to što je svaki obrazovani pojedinac "dužan" usvojiti i zvanično primjenjivati jezični normativni standard. Dakle, kao što postoji pojedinačni jezični sistem koji u jezičnoj praksi koristi svaki pojedinac, isto tako, svaki čovjek zasebno posjeduje i koristi vlastitu leksiku, čiji sadržaj zavisi od mnoštva onih faktora koje smo već pobrojali. Međutim, ipak možemo govoriti i o određenoj, globalnoj identičnosti u leksičkim karakteristikama pojedinih grupa, slojeva i društvenih kategorija koje govore jednim jezikom. Te posebne leksičke karakteristike pripadaju općepotrebnoj leksici, bez obzira na to što se u jeziku javljaju segmentarno, slojevito (ponekad i sasvim sporadično), kao što su, na primjer, argotizmi, lascivizmi, psovke, skarednosti, vulgarizmi, erotonimi, itd.

U našim jezičnim „prilikama“, postali smo svjedoci masovnije komunikološke „izobrazbe“ u upotrebi one leksike koja se može jednostavno detektirati kao vulgarizam u govoru, iz čega proizilazi leksička upotreba srodnih riječi i izraza.

Za purizam, ili vulgarizam?

Pojam je nastao od francuske riječi *argot*, što je podrazumijevalo govor pariških uličara, besposličara i mangupa. Te riječi tvore tzv. šatrovački govor. Njemu je srodan žargon, ili slang (engl. *slang*), prvobitno idiom londonskih uličara. Za razliku od argoa, tajnog govora ulice, pretežno kriminalaca i socijalno obespravljenih, slang

može predstavljati i govor određenog staleža (studentskog, sportskog, ribarskog, vojničkog), ali je i on govor koji je uglavnom baziran na socijalnoj, psihološkoj i drugoj prepoznatljivosti manje obrazovanih i neobrazovanih (iznimno i obrazovanih) grupa čiji se "jezik" očituje kao "prolazni" znak, zapravo *kod* putem kojeg se uspostavlja mentalna i fizička veza s grupom. U sferu tajnog jezičnog koda spada i bezazleni, dječiji sistem sporazumijevanja putem šifrirane korespondencije – uz pomoć nekih znakova, ili brojeva, što je tzv. ludička funkcija komunikacije, odnosno opski govor. Blizak mu je i šatrovački govor, koji više pripada odraslima.

Posmatrano s razine stilske upotrebe jezika (pretežno govora), žargon (slang, a s njim i argo, šatrovački govor) uglavnom označava neku vrstu komunikativne opozicije i izvjesnog otpora prema normativnom, neutralnom i uobičajenom govoru većine. On, nerijetko, predstavlja i način socijalnog otklona prema ostalim grupama u društvu, s ciljem markiranog, svjesnog izdvajanja, ili "bijeg od klišea", što je primjenjivo na one populacione grupe koje se i inače žele distancirati od svijeta uniformnog, ustaljenog poretka, naročito mlade ljude. Njime se, gledano s psihološkog, više nego sociološkog, aspekta izražava i znak revolta, neslaganja, neprihvatanja i nemirenja s pravilima koja vladaju u svijetu odraslih, ali i oportunist prema samom jeziku kao nametnutom uzusu sistema obrazovanja i obavezujućeg pridržavanja standarda.

Tradicionalni lingvisti, bez obzira na sve okolnosti, prema toj govornoj praksi imaju isključivo odbojan stav, dajući joj drastičnije značenje od onoga koje, objektivno, žargon ima ili može imati u okviru legalnog jezičnog standarda. Naime, oni smatraju "da je žargon krivac za kvarenje jezika".⁵ Pa ipak, i pored tog lingvističkog purizma, ne može se prenebregnuti istina kako žargon, nerijetko, ima čak i vrlo markantnu stilsku funkciju u književnoj umjetnosti.

Za razliku od purista, književni umjetnici (kao umjetnici riječima) svrhovito i obilato koriste *umjetničku slobodu* (poetica licenca) koja je jedan od stilskih izbora

⁵ Isto, str. 230.

(i posebnih prava) upotrebe jezika. Kad govorimo o tom posebnom pravu književnog umjetnika da jeziku daje i one konotacije ili oblike koji nisu u dosluhu s književnom normom i propisanim standardom, onda mislimo na onu slobodu koju umjetnik čak i mora koristiti. Književnik (posebno u proznom, ili dramskom tekstu) poseže za izvornim jezikom svojih protagonista (likova), pa tako koristi i žargon. Jezik likova je odraz njihove autentičnosti i takva umjetnikova potreba sasvim je opravdana i umjetnički funkcionalna, uvjerljiva. U savremenoj proznoj književnosti (izrazito u savremenom romanu) upotreba žargona protagonista stilsko je osobenost, pa i nužnost, onih pisaca koji njeguju takozvanu "književnost u farmericama", "rokersku prozu", "roman geta", i slično. Ta se vrsta proze naročito afirmirala u drugoj polovici XX stoljeća, prvenstveno na Zapadu, ali je odjeke imala, i ima, i u južnoslavenskim književnostima.

Općepotrebna leksika se, u praktičnom smislu, suočava s riječima i izrazima koje neki lingvisti poistovjećuju s karakteristikom razgovornog stila, mada u svojoj svrsi i namjeni, ipak, nemaju stilsku koliko posebnu, psihološku, etničku, socijalnu, etičku, kulturološku i mentalnu osobenost pojedinca i grupe, ponekad čak i značajnog dijela nacije, odnosno govornika jednog jezika a što, u krajnjem slučaju, i nema mnogo veze s jezikom kao kodom i sistemom. Čak i oni kojima "ništa stilistično nije strano", priznaju da je u "tim slučajevima razgovorni stil izvan norme",⁶ što znači da te riječi i izrazi ne odražavaju bit samog jezika koliko karakter mentalne i psihološke karakteristike određenog socijativa.

Opsecenosti u našoj jezičnoj „praksi“

Prema nekim istraživačima, psovke, odnosno vulgarizmi (lat. *vulgaris* – nizak, prostački), opsecenosti (lat. *obscœna* – gadost, odvratnost, nepristojnost, gnusoba), lascivnosti (lat. *lascivus* – bestidan, sablažnjiv, razvratan), skarednosti (ruska riječ, u značenju: ružan, prljav, pogan, bezobrazan) kao izrazi (ili samo riječi) nisu organski

⁶ Marina Katnić-Bakaršić: O. c, str. 232.

dio komunikativnog stila, ali se ipak u njemu javljaju. Iz njega, oni dopiru i u književnoumjetnički, ali i u druge stilove, zavisno od karaktera namjene.

Psovke i vulgarizmi spadaju u domen ekspresivno-emocionalnog govora i, kako blago-obazrivo obrazlažu autori nekih stilistika, negativno su markirani. Možda je obazrivost prema toj uvriježenoj, učestaloj i masovnoj pojavi u jeziku i ponašanju ljudi neumjesna, pošto se ipak radi o izuzetno značajnom problemu s kojim se danas (čini se više nego ikad prije) suočavamo.

O psovka i teškim vulgarizmima koji se sve više i, bez ikakvih skrupula, sve dosljednije, gotovo trijumfalno, koriste na javnim mjestima, u javnim medijima i postaju, na žalost, čak i etičkom običajnošću u komunikaciji, potrebno je decidnije ukazati kao na rogozatu, izrazito negativnu i – zašto ne istaknuti? – društvenu pojavu. Gotovo da više i ne primjećujemo psovački i vulgarni jezik u javnim medijima, na televiziji, radiju, u štampi, filmovima, pa i književnosti. Ali, dok o upotrebi vulgarizama i psovki u umjetničkom djelu (prvenstveno u književnosti, ponekad i u filmu – ukoliko nije riječ o komercijalnom i petparačkom, već o filmu s umjetničkim pretenzijama) možemo govoriti kao o stilskoj paradigmi, u javnim medijima i uopće u javnoj djelatnosti njihova upotreba zalazi u sferu izrazitog primitivizma koji mora zabrinjavati. Psovke, skaredni izrazi, vulgarizmi svih oblika postali su, nažalost, običajno-stilski manir i sastavnica sve uobičajenijeg načina komunikacije.

Poplava "žute štampe", "divljih filmova", bulevarskih, pornografskih i drugih "časopisa", "rokerske književnosti", tzv. "kontakt-emisija" na radiju ili televiziji, uvela je u "modu" jezik lascivnosti i psovke, posebno vulgarizama, što bi se moglo okarakterizirati kao izrazito negativna društvena pojava i kao konkretni kulturološki problem; iznimno kad su u pitanju elementarna društvena etičnost, vaspitanje, ili uopće sknavljenje i obezvređivanje dostojanstva većine ljudi, u krajnjem slučaju i povreda njihovih prava.

U tzv. teoriji govornih činova, kojom se bavi pragmatika, odnosno pragmlingvistika, jedan od njih je ilokucionni govorni čin, kojim se upražnjava govornikova namjera da nešto kaže (iskaže), kao što su izvinjenje, molba, žalba, prijekor, čestitka, pa i psovka – čime, nužno, ta vrsta govornog čina raspolaže izrazitom modalnošću, ličnim i emotivnim stavom govornog subjekta. Stilistika nalazi da su psovke "po pravilu kratke i sastoje se od samo jedne riječi ili od kratke fraze – mada se, kako to kaže Crystal, mogu zabilježiti i duže sekvence kod 'vještih' psovača".⁷ Ustanovljuje se da su izvori psovki najčešće iz semantičkog domena seksualnosti, nadstvarnog i religijskog – pa nije smjela pomisao kako psovka ponekad korespondira i s tabuizmom, odnosno upotrebom "zabranjenih", "svetih", "nedodirljivih" riječi.

Stilistička (sintaksička) konstrukcija psovke najčešće se, bar u našim krajevima, svodi na seksističku uvredu (majke, oca, sestre, najbliže rodbine), potom na iste prostakluka koji vrijeđaju religiozni intimitet ljudi (kontekst vezan za Boga, Gospu, Isusa, Pejgambera, Allaha, sveca, grob, molitvenik, crkvu, džamiju, itd), do svakovrsnih, po ekspresivno-stilskom naboju i po semantičkom značenju različitih psovki i vulgarizama – od onih koji su, uistinu, izrazito vulgarni i vrijeđaju dostojanstvo ne samo opsovanih, nego i svih normalnih ljudi koji to slušaju, do onih u kojim se uopćenom psovkom stilski markira neka vrsta nezadovoljstva. To je često psovka upućena vlasti, političarima, administrativnoj birokraciji, sportskim sudionicima (uglavnom nekoj pluralnoj i uopćenoj adresi) – pa do psovke i vulgarizma u funkciji najobičnije poštapalice, koja se gotovo nesvjesno izgovara.

Psovke i vulgarizmi (koji znače isto, ili su najuže povezani s opscenostima, lascivnostima i skarednostima), imaju zajednički prostački, negativno markirani karakter emotivno-ekspresivnog govora nekulturnih i primitivnih pojedinaca, koji psuju iz različitih poriva. Njih treba razlikovati od riječi i izraza koji su nešto diskretniji, često samo tradicionalni vulgarizmi u žargonskom i idiomskom,

⁷ O. c, str. 234.

frazeološkom naslijeđu: *On je smrad!*, *To je đubre od čovjeka!*, *Oni su vam obične p...!, J... se!*, i slično.

A kad je riječ o opscenim i lascivnim riječima i izrazima, u njih treba uvrstiti i one koji imaju izrazit erotski sadržaj, ili erotski vrlo naslutljivu konotaciju, a mahom se nalaze u djelima književne umjetnosti, čak i onim najstarijim. Neki autori te riječi i izraze nazivaju *erotonimi*, što je sasvim adekvatan termin.

Dakle, erotonimi u književnosti (ali i u razgovornom jeziku, pa i u drugim stilskim upotrebama) imaju "funkciju stvaranja određene erotske atmosfere (ponekad lepršave, zabavne, koja izaziva osmijeh ili smijeh, ponekad opet 'tamnije', 'ozbiljnije'), ali, prije svega, s estetskom funkcijom".⁸ Gledani s aspekta estetske (a ne bukvalno vulgarne) razine, erotonimi imaju prvenstveno stilsku funkciju, a u umjetničkom značenju (ako su vješto i prirodno upotrijebljeni), upotpunjuju literarnu poetičnost i dobijaju izrazitu stilogenost.

Literatura

1. Marina-Katnić Bakaršić: *Stilistika*, Biblioteka „Naučna i univerzitetska knjiga“, Sarajevo, 2001.
2. Dževad Jahić: *Školski rječnik bosanskog jezika*, Biblioteka „Linguos“, Sarajevo, 1990.
3. D. Škiljan: *Lingvistika svakodnevice*, Književna zajednica Novog Sada, 1989.
4. O. V. Aleksandrova: *Problemi ekspresivne sintakse*, Moskva, Vysšaja škola.

⁸ O. c, str. 235.